

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 11 [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

◆ seminář, česky, vznik: zimní semestr 1994/1995

◆ seminar, Czech, origin: zimní semestr 1994/1995

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 11 [FF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (hejdcn11a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: A tak jsou skuteční praví filosofové, je provokativní takhle říct, že se vyznačují tím, že odpovídají nárokům kladeným na filosofii a filosofa. A to po všech stránkách. Tyto stránky, je to možná absurdní, nejsou jednou provždy definitivně určeny. Do jisté míry se rozšiřují, rozmnožují s tím, jak filosofie pokračuje v dějinách.

Od filosofa se žádá, nebo od filosofie, jak jsme si to řekli kdysi na začátku, se žádá, aby to byla disciplína systematická, aby byla tedy systematicky vypracována, protože pravda, a to zase řekl Hegel, ale není to proto heglůvština, že pravda se může ukázat jen v systému. Jestliže Aristotelés řekl, že místo pravdy je v soudu, tak je to potřeba opravit, že v jednotlivém soudu nikdy nemůže být pravda. Může tam být něco pravdivého, ale nikdy ne pravda. Ono vlastně nemůže být ztotožněno nikdy s ničím ani v tom systému, ale přece jenom se pravda ukáže víc v systému, v celé systematické stavbě myšlenkové než v jednotlivých nápadech.

V tomto smyslu třeba náležitým pravým filosofem není, nebyl Kierkegaard, není, nebyl Nietzsche, není, nebyl Marx. A přesto jsou to nejvýznamnější myslitelé asi pro 20. století. Tady jsem chtěl ukázat ten rozdíl. Prostě pro filosofii je strašně důležité, aby byli nějakí filosofové, kteří pracují systematicky. A na pozadí této systematickosti a těchto systémů a velmi často jako jejich kritika, jejich odmítnutí mohou fungovat filosofové té druhé šarže nebo toho druhého druhu, té druhé odrůdy, totiž ti, co mají vynikající hluboké pronikavé nápady. A nápad může být taky na několik stran nebo i na knížku může být nápad, ale nikdy to nedotáhnou na celou filosofii.

A my to musíme rozlišovat. Když mluvíme o dějinách filosofie, tak všichni mají na mysli takové ty učebnice a tak dále. Tam je to všechno do jednoho shrnuto, tam jsou filosofové jednoho i druhého druhu a také nefilosofové, antifilosofové. Tak to je jedna věc.

Druhá věc se týká toho, že teprve ve filosofickém poli, jako je gravitační pole třeba nebo elektromagnetické pole, tak je také filosofické pole. A ve filosofickém poli se může nějaký nápad, kterému můžeme pak říkat *filosoféma*, což ještě není filosofie, to je *filosoféma*, to je takový zárodek filosofie, v tomto poli, pokud tady je a to je tvořeno nikoliv těmi esejisty, nikoliv těmi aforisty, nýbrž právě těmi systematickými filosofy, je možno potom nějaký ten nápad využít a udělat z něho filosofii. To je případ filosofů 20. století, kteří se nechali oslovit různými nápady z Kierkegaarda nebo z Nietzscheho – Nietzsche o něco mladší než Kierkegaard – a zejména později v průběhu 20. století některými nápady mladého Marxe, a z toho se pokusili udělat filosofii.

A pak se ovšem ukáže, že nemohou udělat filosofii kierkegaardovskou nebo filosofii nietzschovskou, protože těch možností, jak z toho udělat filosofii, je vždycky celá řada. A proto těch interpretací takovýchto filosofů je vždycky celá řada a jsou ve sporu, navzájem se napadají eventuálně, anebo se o sebe nestarají, to je druhá možnost, taky dost častá. Ale pravda je, že neexistuje žádná filosofie, kterou by někdo udělal a která by byla ta pravá nietzschovská. Protože Nietzsche tam má takových možností v těch svých nápadech, že z toho uděláte tucet filosofii a každá nějak navazuje na toho Nietzscheho.

Nebezpečnost takových myslitelů je potom v tom, že na ně může navázat také leckdo. Například nacismus navazoval na Nietzscheho a pověst Nietzscheho je velmi otřesena, zejména když on tomu napomáhal některými svými termíny, jako například nadčlověk. A teď se najednou někdo začne považovat nebo nějaká rasa se začne považovat za nadčlověka, nadčlověckou, nadlidskou. Nebo mluví o plavé bestii, a plavá bestie se interpretuje jako nordický typ a podobně. Ta nebezpečnost té mnohoznačnosti spočívá v tom, že na to potom někdo může navázat způsobem, který potom dá hodně práce a často ne jenom filosofům, a dokonce ne na prvním místě filosofům dá to práci třeba ve válce dokonce to nějak vyvrátit. A zbraněmi se těžko něco vyvrátí.

Ono je těžko vyvracet i ten marxismus, který sám se zhroutil. To uvidíte ještě v budoucích letech, jak to

nestačí, že se celé impérium komunistické a s ním takzvaný *marxismus-leninismus* zhroutil, to vůbec nic neznamená. Budeme mít recidivy. Je třeba se na to připravit.

Tak tyto dvě věci jsem chtěl připomenout. A výsledek je ještě, že jsem chtěl Masaryka, o kterém jsme se dneska zmínili, započíst do té druhé sorty filosofů. Kierkegaard ani Nietzsche, zejména pak Kierkegaard, se nepovažovali za filosofy, nechtěli být chápáni jako filosofové a měli odpor vůči filosofii, zejména té akademické, ale často se vyjadřovali o filosofii vůbec. Nietzsche například daleko raději o sobě mluvil jako o filologovi, on tak začal, anebo si našel něco jiného, ale nehlásili se k tomu. To platí také o Masarykovi. Masaryk nerad o sobě mluvil nebo nechal o sobě mluvit velmi nerad jako o filosofovi. Hlásil se spíš k sociologii nebo říkal si realista, ale jako filosof si připadal takový [nesrozumitelné], trochu, to ovšem částečně souvisí s tou jeho vzpourou vůči tehdy nepřilíš ceněné, značně deklasované pohegelovské filosofii, která byla v rozkladu. Takže to není jenom zásadní odpor, principiální odpor, ale také nechť se hlásit k něčemu, co za nic nestojí, co je...

Tedy podobně jako neexistuje pravá nietzscheanská *filosofie* a pravá kierkegaardovská *filosofie*, neexistuje ani pravá masarykovská *filosofie*. Je potřeba tohle jasně říci, protože je spousta interpretů Masaryka, které bych já za masarykovce vůbec nepovažoval. Jsou to zejména všichni ti, kteří ho rekvírují pro *positivismus*. A to ať už s pozitivním nebo negativním znaménkem.

Pozitivně ho chápali jako takový zvláštní typ pozitivisty třeba Krejčí, jeho o malinko mladší spolunaprofesor na této fakultě a na této univerzitě, samozřejmě ne na této fakultě, protože ta ještě nebyla postavena, byla postavena až za první republiky. Ale filosofická fakulta existovala, jak víte, tak Masaryk přišel jako mimořádný profesor na pražskou, českou, obnovenou českou Karlovu univerzitu v roce 1882, protože do té doby byla Karlova univerzita jenom německá.

Nesmělo se říkat německá, to byla Karlova univerzita, ale byla německá. I když tam učila řada českých profesorů, ale ti přednášeli až do roku 1848 jenom německy a od osmačtyřicátého roku dokonce bylo už možné některé přednášky mít česky a pak tam samozřejmě němečtí studenti nechodili. Durdík přednášel německy i česky. To byl jeden z posledních profesorů té generace ještě filosofů významnějších, kteří přežili do té a přešli potom do té Karlovy univerzity české. Tam byly ty dvě Karlovy univerzity, ta chudší česká a ta tradiční německá.

Tak Masaryk přišel jako mimořádný profesor povolán, byl docentem ve Vídni a byl povolán. Tady teprve v té době se začal důkladněji zabývat, teda už ve Vídni, tam čeští vídeňští krajané tam pěstovali české vlastenectví. A tak Masaryk se leccos dozvěděl, ale když přešel do Prahy, což zřejmě nebyl původně jeho cíl. Původně se orientoval na německou *filosofii* a já mám dojem, že si představoval, že se habilituje v té německé oblasti a že možná potom odjede do Ameriky. Už měl Američanku ženu, tak v Americe žádná *filosofie* velká nezkvétala, tam byly obrovské možnosti pro filosofy, tam *filosofie* se cenila tak jako docela a pořádná americká *filosofie* nebyla, každý znalec evropské *filosofie* a evropský znalec byl vítán. To vlastně platí až do dnes téměř. Dneska je to trochu poněkud jiné, ale ještě před dvaceti lety brali každého s reputací, ne každého o jakékoliv úrovni, ale s reputací. Když byl docentem nebo profesorem z Evropy, tak hlavně v těch větších samozřejmě, také ne v třetím světě, ale byl vítán.

Tedy Masaryk teprve po příchodu do Prahy se začal orientovat na českou společnost a také na českou minulost. A my si nebudeme o tom dlouho povídat, prostě sáhl, tak po mém soudu, to je také všechno záleželo na mých hodnotících soudech, po mém soudu podobně jako osvědčili jistou kvalifikaci křesťané, když v té upadající, upadlé době helenistické v obraně proti těm všelijakým filosofickým mýtům a zmytizovaným filosofiím, když sáhli jistou rukou, by se dalo říct, sáhli po Platonovi. A Platonem se bránili nejenom proti těm upadlým, proti *gnózi*, ale také proti určitým typům *novoplatonismu*.

Tak podobně jistou rukou, až se to zdá s podivem, jistou rukou sáhl Masaryk po některých obrozencích a naopak je kritizuje, nebo ten jejich obraz, kterého užívá jako kritéria, kritizuje potom ty jiné obrozence. Přečtete si *Českou otázku* a tam uvidíte, co vidí na těch obrozencích a jak je hodnotí a proč. Proč tam Palackého drží proti Riegrovi? To je proto, že je starší, z vážných důvodů, protože ještě starší je Kollár a někteří další, s těmi tam má výtky Masaryk. Ten Palacký se mu líbí tak nejspíš. A zejména se mu líbí Karel

Havlíček.

Politický nebo politologický by se také dalo říct žák Palackého. Filosoficky Havlíček má kořeny jinde, hlavně v Anglii, v anglosaské tradici. A tam má také své vzory. Nicméně rozhodující je jeho vazba na Palackého, ačkoliv Palacký je zase orientován spíš na německou *filosofii*. Havlíček první ukazuje, že je potřeba se orientovat také na anglosaský svět. To se naučil Masaryk od Havlíčka a proto také jeho první texty se zabývaly Humem. Tedy bylo to jakési otvírání oken do světa, ne nepodobné tomu, jak to prožíváme dnes, jenomže těch informací bylo méně, dneska je jich příliš mnoho a jsou chaotičtější. A tehdy záleželo přece jenom na tom, kdo ty informace přinášel, a to většinou už byli kvalifikovaní lidé, dneska většinu těch informací přinášejí nekvalifikovaní lidé, takže ten chaos je o to větší. Ale jinak je to situace dost podobná a Masaryk v ní sehrál velkou roli, zejména také proto, že věděl, když přichází do Prahy, že se musí seznámit s českou společností a také s českou minulostí, což mu právě ten Palacký velmi usnadnil tím, že to byl historik. naproti tomu teda filosoficky Masaryk na ty zdroje, z nichž čerpal Palacký, tolik nenavazoval, i když je dobře znal. Ale navazoval na některé, které vypadaly nověji, moderněji, by se dalo říct. Zejména francouzská *filosofie* a zejména právě *Comtova*, *Comtův pozitivismus*. To je tehdejší *filosofie*, která vypadá na úrovni doby. Ta vědecká *filosofie*, té *filosofie* vědy vlastně. *Filosofie*, ne jak se jí to dneska říká, je to *filosofie*, která ukazuje dějiny vědění, dějiny myšlení jako jakési střídání fází, velikých dlouhých fází, kde nejstarší fáze do nedohledna je tam ta fáze mýtická. Potom končí mýtus a je vystřídán *metafysikou*, což je daleko vědecktější, systematictější, ale je to zatíženo zase něčím podobným jako ten mýtus. Dalo by se říct také *racionalizace* jakási toho mýtu. To je ta antická řecká a potom středověká *filosofie*, *metafysika*.

No a potom přichází věk nový, věk vědy. A tak jako ve věku *metafysiky* je naprosto zastaralá a odbytá, vyřízená ta tradice mýtická, tak podobně tradice *metafysická* je vyřízena vědou. Teď už prostě lnem k té vědě. Už nepotřebujeme žádnou *filosofii*, žádnou vědu. A pokud nějakou *filosofii*, tak jenom jako služebnou disciplínu, jako kdysi byla *filosofie* služkou *theologie*, dnes musí být služkou vědy. A rozhodující pro ni je ta věda. To je v podstatě ta myšlenka *Comtova*, nový pohled na dějiny a pohled na nás vědce. A k tomu patří ještě celá řada věcí, které by eventuálně se daly opravovat, například pojetí faktu. Jak pronikalo do historie a tak dále, to se může měnit, ale tohleto, že věda ukazuje skutečnost, jaká jest, a nemusí si vymýšlet nějaký *metafysický* šarádý, na tohle Masaryk navazuje.

A jakožto *positivista* přichází do Prahy a dostává se do sporu s tou oficiální – jako u nás donedávna byl marxismus-leninismus, ovšem to bylo ve velmi upadlé podobě. V lepší podobě to bylo v šedesátých letech, tam kde někteří marxisté, které stálo a dodnes stojí za to číst, tak teď to bylo v naprosto upadlé podobě tady, ale přece jen v dosti takové nanicovaté podobě panoval tehdy, a představitelem největším byl Durdík, jak se mu v té době říkalo. To byla taková rakouská *filosofie*, *katechismus*, ta vyhovovala a tak jak existovala taková ta symbióza oltáře a trůnu, katolicismu a habsburského trůnu, tak existovala ne tak těsná, ale dosti úzká vázanost *herbartismu* a rakouské ideologie. To byla oficiální ideologie, to byla oficiální *filosofie*, *herbartismus*. Doporučuju zas, kdybyste se chtěli podívat na ty texty Durdíkovy, *herbartistů* celou řadu u nás, i na samotného Herberta. Herbart je zajímavý, například tím, je to strašně nudné čtení, ale když se tomu dáte, tak uvidíte, že to není upadlá *filosofie*, to je docela zajímavé. Je to zajímavé zejména jako odpor nebo protitlak, kritika, polemika, neméně výslovná, s německým *idealismem*, s *hegelianismem*.

Protože Herbart je *pluralista*. Velmi důkladný a důsledný *pluralista*. Tedy to už jsem vám minule říkal, myslím, že jsem to zmiňoval, jak Masaryk přišel do Prahy a v několika dnech se konala nějaká Durdíkova přednáška a Masaryk ho, naprosto neznámý mladý z ciziny, to jest z Vídně příšlý docent, no vlastně už mimořádný profesor, ale to je teď vcelku vedlejší, emeritovi téměř, staříčkému *filosofovi*, představiteli, nestorovi české *filosofie*, ho najednou bezostyšně napadl. Tak to vzbudilo značný rozruch. Výsledek je mimo jiné v tom, že Masaryk měl spoustu přívrženců, kteří mu rozuměli jako *positivistovi*. A dodnes je celá řada interpretů, kteří ho chápou jako *positivistu*. Bohužel Patočka interpretoval celý život Masaryka jako *positivistu* a nedal si říct. A to taky ho vedlo k tomu, aby naznačil, že teda také Masaryk v něčem

uznává, tak prohlásil, že největším *filosofickým* činem Masarykovým bylo založení státu. Já jsem to vždycky cítil jako urážku. Založení státu se Masarykovi právě nepovedlo. On chtěl založit *Novou Evropu* a zůstala mu z toho Československá republika, Malá dohoda.

Ale když chcete vědět, s jakými plány šel do emigrace na začátku války, tak si přečtete *Novou Evropu*. Tam uvidíte, co chtěl Masaryk udělat politicky a byl přesvědčen, že to, co se povedlo, je neudržitelný. O tom byl přesvědčen. Protože byl dobrým žákem Palackého a Palacký prohlásil, že kdyby Rakouska nebylo, museli bychom ho znovu vytvořit. A Masaryk to vzal tak doslova, že ve chvíli, kdy pod tlakem chvíle dal dohromady Washingtonskou deklaraci, tak okamžitě dojednal předkonferenci a potom velkou konferenci zástupců malých států nebo malých zemí mezi Ruskem a Německem, aby vytvořili jakousi konfederaci. K té *Nové Evropě* je přiložena mapa. Poprvé to vyšlo 1917 v Petrohradě, Masaryk to tam dal do tisku a musel odjet, takže když vychází anglické vydání v roce následujícím, tak vůbec ještě neví, jak to dopadlo. Mezitím už to bylo vyšlo, jenže on o tom nevěděl. Válka je válka, to je chaos. Takže anglické znění vyšlo 1918 a Masaryk v té době ještě neví, co se stalo s tím ruským vydáním, které skutečně vyšlo, aniž on pak věděl, dozvěděl se to až později, vyšlo 1917. A obě ta vydání, česky vyšlo až 1920. Obě ta vydání mají mapku a tam uvidíte – všechno je relativní. Zejména když se tam dá také správná geometrie, poněvadž když se narovnájí poledníky, tak to, co je nahoře a dole, vypadá hodně veliký. Toho využíval Sovětský svaz, respektive Rusové to využívali vždycky, aby toho červeného bylo co nejvíc.

Tady to bylo něco podobného. Tam prostě, poněvadž on mluví o Středozeří, tam to počíná, od severu Středozeří, to je od Jadranu. Řecko patřilo k tomu a váhalo se, jestli Jugoslávie – samozřejmě Jugoslávie k tomu taky patří. Itálie k tomu taky patřila, i když bylo trochu nejisté s tou Itálií, ale patřila, Masaryk s tím počítá a uvažuje zda, nebo. Koneckonců Italové byli sjednoceni vlastně nedocela nedávno, později než Němci, to byl malinký roztržštěný národ, jednotlivá knížectví a tak dál.

A nahoru to jsou až všechny severské státy. To je nejenom Dánsko, ale také Norsko, Švédsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Polsko samozřejmě, Finsko jsem zapomněl ještě, to tam všechno patří. A to všechno měla být jakási konfederace, Podunajsko a dolů po řeku, která by jednou provždy učinila konec imperiálním nárokům ruským a pruským.

To byla Masarykova koncepce, která se nepodařila. Svolal sice konferenci, to se mu podařilo zorganizovat, ale tam všichni byli tak opojeni koncem války a tím, že budou samostatní, že o to nikdo nestál. Takže jediné, co se Masarykovi podařilo, že potom ještě skloubil dohromady *Malou dohodu* s Rumunskem a Jugoslávií, ovšem jako království. To nebyla demokratická Evropa, v kterou on věřil, v kterou doufal. A také výsledek je, že ani jedno království nevydrželo, i když Rumunsko přežilo, Jugoslávie se rozpadla. A asi definitivně, podobně jako jsme se asi definitivně rozpadli my.

Tedy ne že to byl největší filosofický výkon Masarykův, nýbrž byl to nepovedený zbyteček jeho velkého plánu. Tedy žádný filosofický výkon, a rozhodně ne největší. Masaryk ovšem je zajímavý právě proto, že je takhle podstatně ovlivněn pozitivismem, zejména toho *comtovského* typu. Je to zajímavé právě proto, abychom hledali, kde ten pozitivismus překonává.

Masaryk je strašně důležitý právě proto, že on nepřichází s jinou filosofií na to, co tu bylo, nýbrž on překonává svůj vlastní pozitivismus, svou vlastní východiskovost pozitivismu. Pochopitelně on má navazovací body. Jak víte, on studoval, poslouchal v Lipsku u Wundta a u Avenaria, poslouchal Brentana. Brentano byl velmi dobrý znalec scholastiky a velmi dobrý znalec Aristotela. Pochopitelně tedy už tady musel mít jakousi injekci, jakýsi antidoping nebo protilátku v tom Brentanovi, protože Brentano měl velké porozumění pro metafysiku, i když na druhé straně neviděl přesně, jaký je rozdíl mezi filosofií a psychologií. To se tehdy mátl.

U Comta naproti tomu, to se Masaryk učil, to povědomí, že nejenom filosofie, ale vůbec věda je něco úplně jiného než psychologie, způsobilo, že Comte vůbec nezařadil psychologii do soustavy věd. Masaryk v té věci nenásledoval, a když si přečtete *Konkrétní logiku*, tak zjistíte, že v Masarykově klasifikaci věd psychologie je obsažena. Ale musí se taky ukázat, že Masaryk velice přesně rozlišoval, co do té psychologie patří a co ne. Argument Comtův vzal vážně. Comte totiž řekl, že psychologie je nesmysl, že

psychologie je jakýsi hybrid, něco jako sfinga – lidská hlava a zvířecí tělo. On to uznával jako praktickou disciplínu, něco jako medicínu. Celou řadu věd spojíte tím, že se týká jedné skutečnosti, totiž člověka, a to člověka nemocného. Tedy psychologie se také týká člověka, totiž jeho duše. Ale právě moderní věda ukázala, že duše žádná není, není to ta bublina, která uteče z člověka, když umře.

Psychologie se rozpadá na dvě základní disciplíny, na dva základní směry. Jeden fyziologický, a ten patří do biologie. A druhý se týká myšlení, a ten patří do psychiatrie, do medicíny, protože myšlení správně patří do filosofie, nesprávně do psychiatrie. Vzor je Descartes, který má za to, že člověk, který nesprávně myslí, vlastně nemyslí, nýbrž je to pouhý stroj, jako každé zvíře. Jenom když správně myslí, tak se podílí na tom *res cogitans* a může se mu to uznat. Každou chybou vypadne z *res cogitans* do té *res extensa*. V tomto smyslu k tomu patří ještě jisté pokusy o psychofyzický paralelismus, který má svůj filosofický zdroj ve Spinozovi a který zejména u nás přežívá až do první republiky v postavě Františka Krejčího, profesora a šéfa katedry filosofie na tomto ústavu, který zároveň přednášel psychologii. Masaryk to vzal vážně a proto s tím posunem, že ví, protože četl, ví, že Brentano jako filosof se zabýval psychologií a že některé jeho psychologické objevy jsou filosoficky důležité. Dokonce právě to, na co navazuje Husserl v *Logische Untersuchungen*, kde sice kritizuje, ale vlastně přejímá problematiku od Brentana, že to nemůže takhle sklidit ze stolu tak fádne okrajově jako *ab extra* a bez kousku jako Comte. Nicméně samo toho komtovádění, to je důležité vědět. Ale Masaryk je pro nás nejdůležitější právě v tom, jak rozpoznává meze, nedostatky pozitivismu. A tvářit se, že tato věc nic neznamená, to znamená nepochopit Masaryka. To musíte vědět, Masaryk je ten muž, který překonává pozitivismus.

To znamená všude tam, kde najdete – my si to dneska ukážeme na příkladu – všude tam, kde najdete doklady toho, že Masaryk zůstává v rámci pozitivismu, jak to pořád tvrdil Patočka, je prostě hrubý omyl interpretační. To je podobně, jako kdybyste studovali Aristotela a řekli: vždyť to není nic jiného než ten Platon. On se z toho Platona nikdy nevybabral. No je to pravda, jenomže nás zajímá Aristoteles právě proto, kde se vybabral. Nás nezajímá Aristoteles jako platonik. Celý středověk nebyl zajímavý jako platonik, nýbrž právě jako protiplatonik. A ty církevní vrchnosti věděly, proč se brání tomu aristotelismu. Albert Veliký a zejména Tomáš Akvinský jenom byli heretizováni, neměli dovoleno vykládat svou filosofii a teologii, tedy zejména filosofii, neměli dovoleno, protože byli aristotelici, a to bylo velmi podezřelé. Tedy v minulosti takovou situaci máme. Prostě Aristoteles je zajímavý ne tím, čím se podobá Platonovi, nýbrž tím, čím se od něho odlišuje.

My samozřejmě najdeme u Aristotela – já na to rád poukazuju, Patočka na to málo poukazuje –, že Aristoteles předstírá překonávání Platona i tam, kde ho nepřekonává. A je potřeba se tomu zasmát. Tadyhle to, to mládě, ten, jak byl k tomu přirovnáván, hříbě, které nakopává klisnu, která ho porodila. Z toho Platona jistě byl, ale někdy nakopával opravdu způsobem absurdním, že jeho *morfé* není nic jiného téměř než ty ideje. A když kritizuje Platona za to, že dělá kompromisy s mýtem, že dokonce si mýty sám vymýšlí a že tedy *démiurgos*, že to je filosoficky nemožné v naší moderní aristotelické době, že je nemožné mluvit o nějakém démiurgovi ve filosofii, to je *mýthos*. No tak to, že ho rozseká na malinký kousíčky a dá tomu nový název jako *energeia* nebo *entelecheia*, to není o nic vědecktější, to je stejný mýtus, jenomže to je méně nápadné. On to nazval jinak a rozsekal to na malinký kousíčky. Udělal zase napodobení toho, co udělali s tím *hen kai pan* parmenidovým atomistě. Taky nevěděli co s tím, tak to rozsekali na malinký kousíčky a hned to vypadá naprosto – a o atomech se mluví dodneška, i když jsou úplně jiné než ty Demokritovy.

Čili to tam najdeme. Ale přece je absurdní interpretovat Aristotela tak, že to je jenom zdánlivě něco nového a ve skutečnosti je to jenom starý Platon. No a na základě tohoto příkladu bych vás zval k tomu, abyste, když budete číst Masaryka a najdete tam ty zbytky psychologie, zbytky pozitivismu, tak abyste z toho nevyvodili, že mají pravdu ti, co říkají, že Masaryk se z toho pozitivismu nikdy nevybabral. Dokonce Masaryk je v té věci právě zajímavější než všichni ti, kteří o pozitivismus nikdy ani nezavadili. Protože on se s tím pere. On má ten pozitivismus před sebou. Překonat pozitivismus je velmi nesnadné. To je vidět z toho, že dodnes vládne na některých katedrách, na některých ústavech na této fakultě stále ještě vládne

positivismus, i když v upravené, vylepšené podobě, ale zejména v historii, ale nejenom tam. A oni to o sobě nevědí a nehlásí se k tomu.

Uvidíme, jestli vznikne teď nějaká diskuse, spíš ne. Nikdo z nich se nechce zúčastnit diskuse o smyslu historie, o smyslu dějin. Každý v tom hned vidí, že – řeknu příklad – že prostě když budeme o tom diskutovat, tak to znamená, že historik má odhalovat smysl dějin jako něco, co někde najde v nějakých archivech zapsané. A poněvadž to nenajde, tak žádný smysl není. Teď jsem získával před třemi nedělemi na jedné schůzi jednoho z našich předních historiků, šéfa Ústavu pro současnou dějiny, aby napsal článek do tematického čísla časopisu. No a on mi řekl krásnou věc. Já ho podezírám, že to někde ukradl, ale je to skvělá formulace, stručná: dějiny, dějiny, vždyť to je přece to, co se nikdy nemělo stát.

Nádherný aforismus. Ten je neudržitelný, filosoficky neudržitelný. Když se ptáme, jaký smysl má něčí bláznivý čin, tak my tam neimputujeme, že za tím něco bylo. Jako nedávno v rozhovoru s Magorem Jirousem tam říkali: jenom to, co jsem udělal, a za tím nic není. On se toho bojí. Každý ví, že za tím je mnoho. To nejdůležitější z Magora je právě za tím. Ale on to odmítá, protože taky podlehl této atmosféře, že jenom nesmíme nic hledat za tím. Není nic než ty písmenka, žádné myšlenky za tím nejsou. Přečtete tuhle knihu, žádná myšlenka za tím není, jenom ty písmenka tam jsou. To je positivismus. Samozřejmě to nikdo nemůže doslova brát a podle toho se řídit. Historikové nechtějí o tom hovořit, protože... Ale přitom když Pekař, který je jejich jakýmsi hlavním představitelem, takovým archetypem, poněvadž on je z té Gollovy školy, tak čtete Pekaře, třeba knihu o Kostí, to je radostné čtení, tam vůbec nemáte jenom písmenka, jednotlivá fakta, tak jak by to tam dal? O těch faktech se musí nějak něco napsat. Nemůžete tam dát holý fakt. Jak tam dáte holou kost? *Knihy o Kostí* by pak byla, že tam seberete zbytek hradu, ty zříceniny, a teď tam dáte fotokopie dokladů, kde se o *Kostí* mluví, to by byla historická práce. Ale to je atraktivní čtení, vždyť on vykládá něco – kde to vzal? To není žádné *faktum*, to není žádná fotografie. To je nádherné literárně zpracované líčení. Musíme vzít na vědomí, že i tito lidé nevědí, co činí. Přihlásí se k nějaké ideologii a nedrží se jí fakticky.

Nicméně je to dobrá výmluva pro ty, kteří odmítají celkový pohled. Oni zůstávají jenom u faktů; jaképak pojetí, to je ideologie. To zároveň odpovídá odporu k ideologičnosti – byli jsme jí opojeni, nemůžeme to dělat znovu, víme, jak to dopadlo. To je ve všech oborech, tedy i v historii.

Právě v tomto bodě je zajímavé se podívat na Masaryka, když řekne: „Že Hus umřel v Kostnici, to je fakt a já chci tento fakt konstatovat, ale já se s tím nespokojím, já chci vědět, proč tam umřel, kdo ho odsoudil a kdo měl pravdu – Hus, nebo ti, co ho odsoudili?“ To je také fakt. A tento fakt si také konstatujte. Tohle by žádný pozitivista nikdy neřekl. Toto je zajímavé na Masarykovi, ne to, že jindy mluví jako pozitivista.

To je metodický přístup k tomu, když budete číst Masaryka. Je potřeba vědět, že to je důležitý muž, který má neobyčejně hluboké kořeny v pozitivismu, zároveň má kořeny u *Brentana* a ledaskde jinde, u *anglosaské filosofie* a tak dále, psal o *Humově skepsi*. Kořenů má více, ale hluboké kořeny má v pozitivismu. On ví, co dělá, když na určitých místech říká: „A toto neplatí. To nejde.“ To je to nejzajímavější. A že to není na všech místech, že to musíte vyhledat, to tak jistě je. Ale to musí udělat každý, kdo chce interpretovat *Kierkegaarda* jako filosofa. Už jsem to zmiňoval, trvalo to u *Kierkegaarda* padesát let, než přišel filosof, který z něj toho filosofa udělal. To je *Karl Jaspers*. Od roku 1887 je tomu padesát...

--- (hejdc11b_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Masaryk se ve svých skoro osmdesáti letech pokusil postavit svou *filosofii*, nebo pokusil se tam udělat zhruba to, co u Masaryka se najde jen jako aforismy, tak jako to *Kierkegaard* nebo *Nietzsche*. A já vám tady řeknu, teď se tady budeme chvíli zabývat několika formulacemi z knihy, která je nejproblematičtější z toho Masarykova odkazu, totiž z těch *Čapkových hovorů*.

Proč se k tomu vracím nebo proč zrovna to беру, protože tam je to nejneshůřeji řečeno. Navíc, to je tahle moje domněnka, tedy berte to nikoli jako fakt, nýbrž jako hypotézu. Faktem je, že kdykoli, zejména potom, když jde o ten oddíl, ale všude to bylo, když zejména jde o ten oddíl o *filosofii*, tak jaksi posledním cenzorem byla Alice Masaryková. Poněvadž tatíček byl už dost starý a mohl by tam snést něco, co Čapek,

kdo ví, možná že by to tam neopravil a byla by ostuda. Takže ona, vystudovaná doktorka *filosofie*, na to dohlédne. Přičemž Čapek byl taky doktor *filosofie*. Ovšem taková jistá nedůvěra tu byla, protože Alice Masaryková ještě prošla těmi školami pozitivisticky orientovanými a Čapek nebyl pozitivista. Čapek se, jak víte také z těch *Hovorů*, se marně pokoušel doporučit Masarykovi *pragmatismus*, který se mu zalíbil. Čapek doktorskou práci psal o *pragmatismu* Jamesovi, přeložil taky Jamesův *pragmatismus* do češtiny. Takže nebýt toho, tak snad u nás ještě máme odněkud přeložené ty *Náboženské zkušenosti* a jinak z Jamese takřka nic nemáme. Jamese je třeba číst, stejně tak jako je třeba číst Deweyho, také ty věci, které u nás nevyšly. Dewey vyšel, výchovatské pedagogické věci a *Rekonstrukce ve filosofii*, ale dost špatně přeložené. Je potřeba to číst v originále, vůbec přeložit znovu. A Deweyho číst víc a zejména vůbec nemáme Peirce. To je skandální záležitost, že prostě ten nejdůležitější pragmatista u nás česky vůbec nevyšel. Máme co dohánět a vůbec darmo mluvit. Doháníme dvacáté století a chybí nám ještě devatenácté.

Tedy Čapek byl v očích Alice Masarykové trochu nevěrohodný nebo nespolehlivý, no a proto na to dohlížela. Tedy tam je mnoho umravňujících zásahů. Které to jsou, dneska nevyšetříme. Já se domnívám, že tady do těch některých míst to, že tam můžeme předpokládat ty zásahy. Uvidíte na kterých místech, protože tam jsou některé věci v takovém rozporu, že to svědčí o jakési takové redakční mánii, kterou dobře znám také ze své zkušenosti. Když jsem třeba jednu z prvních svých věcí napsal do *Vesmíru* a měl jsem tam asi pětadvacetkrát slovo subjektivní, tak pečlivý redaktor mně to všechno opravil na subjektivní. Naštěstí jsem tam zašel, nenechal jsem to být, až samozřejmě takovému adolescentovi nedávají k nahlédnutí, co se vytiskne, korektury se nedávají. Takže já jsem si tam došel, teď jsem tuto hrůzu tam našel, jsem to tam šíleně všechno poopravoval, museli to přesázet, až se to sázelo. Dneska by to bylo poměrně jednoduché, ale tehdy se to sázelo, museli to přesázet. Naštěstí, jinak by to byla ostuda na celý život. Jak já budu přesvědčovat všechny ty lidi, co na to přijdou, nebylo jich tolik, ale já nevím, kteří to jsou, jak já budu přesvědčovat, že to nejsem já, ten vůl, nýbrž že to je ten redaktor. Tato redakční mánie, která má dneska u různých redaktorů také k tomu, že filosofii píšou všude na z a podobně, ovšem někteří už se nechali tak přesvědčit, že naopak zase, když s nimi někdo udělá rozhovor a je inteligentní, tak mu to všude opravil na z, tak tam uvidíte některé zásahy.

Tak prosím, můžete se na to podívat. Je to vydání, je celá halda, já nevím podle kterého já tady mám to stránkování z toho původního vydání, které vycházelo v sešitech. Je to na stranách dvě stě dvanáct až patnáct. Tam klade otázku Čapek, ptá se, jak rozumí *noetické* otázky a co to je pravda a chce od Masaryka definici pravdy. A Masaryk místo aby mu odpověděl, tak najednou dělá, jako že ho něco zaujalo jiného. „Podívejte, co tamhle, nejsou to straky?“ A Čapek se nechá odlákat a říká: „Ne ne ne, to jsou vrány nebo nejsou to vrány. Ne ne ne, jsou to straky.“ Já teď nevím, jak to bylo, tam ještě uvidíme, to jsem zapomněl. A Čapek říká: „Určitě jsou to straky, já to dobře znám, já ty straky už jsem je viděl i zblízka na obrázku a tak dál, to vidím dobře, ty bílé fleky tam mají, to jsou straky.“

No a Masaryk mu prostě řekne: „No vidíte, to jsem právě chtěl. Tak vidíte, sám jste řekl znaky pravdy. Že to víte bezpečně, protože jste se pozorně díval a já jsem si své poznání ověřil vámi. Já to dobře nevěděl, tak jsem si vámi ověřil poznání. Když mermomocí chcete definici pravdy, řekl bych: pravda je to, co bezpečně a kriticky víme, co je skutečnost uvědomělá. To je to celé. To, co víme, vědět bezpečně a s jistotou, aspoň s veškerou jistotou té doby dosažitelnou.“

Ten dějinný moment tam. Jak to řekl Aristoteles: „Člověk od přírody baží po poznání.“ Ano, ale baží právě po poznání jistém a bezpečném. Potřeba jistoty, potřeba přesvědčení a pravdy, to je základ a smysl *noetiky*, nic víc. Takže nebudu číst dál, poněvadž k tomu se dostaneme potom, začneme to důkladně rozebírat. Znaky pravdy. To podle toho znaky pravdy nikoliv. To jsou znaky pravdivého poznání, pravdivého poznání. Dokonce tady neříká vždycky pravdivý poznatek, nýbrž: „Je to to, co víme bezpečně a s jistotou.“ Je to zvláštní, že Masaryk tady připomíná *karteziánismus*. Vědět něco s jistotou je charakteristické pro Descarta, že pro něj není rozhodující otázka pravdy, nýbrž otázka jistoty. Jeho nezajímá, co to je pravda, jeho zajímá, jak jsme o té věci, jak jsme nabyli jistoty o té pravdě. A pravda je

pro něj jenom ta skutečnost, jaká je. Je to otázka jistoty. Kupodivu tady na prvním místě Masaryk pak říká: potřeba jistoty, potřeba přesvědčení a pravdy. Čili na prvním místě potřeba jistoty. Když se tam říká: pravda je to, co bezpečně a kriticky víme. To, co víme vědět bezpečně a s jistotou. Pravda vlastně není téměř nic jiného než jistota.

Tak tady na tom vidíme, že je to navázání na to, co řekl Čapek, čili je to trochu podmíněno situačně a nemůžeme na to dát úplně, to nemůžeme zatěžovat. Ale přesto při tom při všem to zatížíme, uvidíme. Je to metodický postup. Čili tady vlastně se Masaryk k tomu tématu nevyjádřil. Neřekl, co to je pravda. On řekl, že pravdivé poznání je to, které víme, které je bezpečné, jisté a kriticky prověřené. To je základ a smysl *noetiky*. To je v pořádku, protože šlo o otázky *noetické*. Pravda však není tématem *noetickým*. Jak jsme o tom mluvili v tom předchozím semestru, v celé té řadě textů o *fysis*, se ukazuje, že pravda je problém *ontologický*, takříkajíc. A s tím musíme zase počítat, že to slovo *ontologie* je tradičně chápáno tak, že vlastně není pravda problémem *ontologickým*. Jakmile se stává problémem *ontologickým*, už je mystifikován ten problém. Pravda je v pravém slova smyslu, přesně formulováno, problémem *meontologickým*. To jest: pravda není *jsoucno*. A protože není *jsoucno*, tak nemůže být problémem *ontologickým*. Takže *ontologie* je ta část filosofie, která se zabývá *jsoucím* jakožto *jsoucím*. A pravda není žádné *jsoucno*, *jsoucno*, a tudíž také se nemůže žádná *ontologie* zabývat pravdou jakožto něčím *jsoucím*. To jsme si ukazovali v té tradici, která není řecká, že to vlastně v té řecké tradici dělá takovéhle zmatky. Čili vlastně Masaryk má pravdu. I když tam najdeme spoustu takových věcí, které se nám nezdaří, tak on vlastně má pravdu, protože v *noetice* jde o bezpečnost, jistotu, o kritické prověřování, ale nikoli o to, co je pravda. To není otázka *noetická*. *Noetická* je: které poznání je pravdivé? A nikoli co je pravda. Stejně tak jako třeba biologie se nezabývá tím, co to je bytí. Zabývá se jednotlivými živými *jsoucnými*, *jsoucnými*, a nikoli tím, co je bytí. Biologie nemá kompetenci, aby mluvila o tom, co je bytí. Stejně tak *noetika* nemá kompetenci v zásadě, to musíme trošičku si dát před závorku celou tuhle tu, protože *noetika* je část filosofie a každá část filosofie, každá disciplína filosofická musí být celou filosofií, to je naše teze. To nemůžeme zase imputovat Masarykovi.

No a nejškandálnější věc tam je, že pravda je skutečnost uvědomělá. To je všecko, jak když vyšije. To jest: to je, řekl bych, skutečnost viděná, nahlédnutá. Uvědomělá, neboť není jiného nahlédnutí než uvědoměné. Navíc je tam být uvědomělá, to není chyba češtiny Čapkovy ani Masarykovy, Masarykovy možná je češtiny, ale je otázka, jak to řekl. Rozhodně to není chyba češtiny, že by to byla gramatická chyba. Tam má být skutečnost uvědoměná, nikoli uvědomělá. Uvědomělý může být člověk, ale nemůže být skutečnost uvědomělá, poněvadž nemá vědomí. Prostě šutr nemůže být uvědomělý. Může být uvědoměný, ale ne uvědomělý. Tedy má tam být skutečnost uvědoměná, nikoli uvědomělá. Ale stejně je to chyba hluboká, protože, a my si hned ukážeme na dalších stránkách, jak Masaryk to takhle nemínil, tohle nemyslel. Protože on vůbec nemyslí, že poznání je *theoriá*, že je zírání, nahlížení. On tam říká na straně 212 o kousek před: i poznávat je aktivita. Myšlení a poznání je činnost. Činnost často nesmírně energická nebo, jak říkáme, tvořivá. Činnost tvořivá. Poznat skutečnost, uvědomit si skutečnost, to znamená něco tvořivého. To uvědomění to není někde v postraně, někde ve stínu, jako že jenom otevřu oči a už je to všechno přede mnou. Ne, to je práce. Já to před sebe musím nejdřív nějak dostat, já to tam musím namalovat, já to tam musím vysochat ve svých představách. To nejde, že to je tam a já jenom otevřu oči. Čili to uvědomění, to je velká tvořivá práce, to tam říká kousek předtím.

Čili tady vidíte, jak ta formulace skutečnost uvědomělá, což má být uvědoměná, jak je nenáležitá. Navíc ještě je tam: pravda je to, co bezpečně a kriticky víme. Takže mluví o vědění a najednou je skutečnost uvědomělá. Co se uvědomí? Pes si uvědomuje leccos [nesrozumitelné]. Dešťovka si uvědomuje, když do ní klepne kos a začne se kroutit. A [nesrozumitelné]. Prostě tam je skok. Já bych řekl, že na tomto místě Alice zasáhla. To je jedno z těch míst. To prostě mně to připadá, nevím, jaký důvod by mohl mít Čapek, aby tohleto tam udělal. No a tak jediná další osoba, která s tím měla co dělat, byla Alice Masaryková. Poněvadž všude jinde je, co kriticky bezpečně víme, vědět bezpečně s jistotou, a tak dále, až i po poznání, poznání jistém a bezpečném, to je tam naprosto jasné. K tomu se vztahuje ještě druhá věc, která tam jde

o to, co to je myšlení. To je taky chyba, možná v tomto případě Masarykova, docela to vypadá, to bych nechtěl svalovat na někoho jiného, ale je to chyba. A uvidíme. Teď docela stručně: ke každému jednotlivému poznatku, k poznání vůbec, k pravdě vůbec, docházíme myšlením. To souvisí s tím, co jsem citoval předtím, že myslet je činnost. To se ještě k tomu vrátíme. Myšlení a i poznávací akty tam: myšlení a poznání je činnost, činnost nesmírně energická. Čili když řekne, že ke každému poznatku docházíme myšlením, znamená to, že k němu docházíme ne, že otevřeme oči – jediná aktivita, že otevřeme oči – nýbrž že to poznání musíme vytvořit. To je náš výtvar. Do té doby tady byla skutečnost nepoznaná a to poznání tady žádné nebylo a my to poznání musíme vybudovat, ne najít. To poznání nikde není. My ho musíme vybudovat, my ho musíme vytvořit. To je tvůrčí činnost poznávat. Docházíme k tomu...

A teď tedy: člověk je bytost myslící. Vedle vůle a citu – to zas nechme stranou vůli a cit, to by byly další věci, to jsou ty pozůstatky všelijaké z minulosti – člověk je bytost myslící. Vlastně Aristoteles neřekl nic jiného. *Zóon logon* je stejně tak přeložitelné jako bytost kecající jako bytost myslící.

A teď je ten problém. Myšlení: to je vnímání. Myšlení, to je vnímání. Naprostý nesmysl. Tohle kdybyste mi napsali do písemné práce, tak pět, nebo musíte to přepsat. Myšlení není vnímání, *nonsense*. Vnímání, to vnímá jednobuněčný organismus, který je vnímavý vůči světlu. Takže když osvětlíte baterkou, máte velkou nějakou plochu kulatou nebo nějakou miskou velkou, skleněnou a jeden roh osvětlíte a nalijete do vody různé bičíkovce, tak se vám posléze všichni shromáždí v tom osvětleném koutě a v tom zbytku není žádný nebo skoro žádný. To znamená, že ty jednotlivé jednobuněčné organismy, *flagellata*, jsou vnímavé vůči světlu. Jak? To je další věc zkoumání. Ale jsou vnímavé, tudíž mají vjemy. Ale myšlení? No *nonsense*. Tady myšlení není žádné vnímání.

To je vnímání a představování věcí. No samozřejmě *flagellata* si nepředstavují, že by bylo krásné, kdyby tam svítila baterka. Takže to už je na vyšší úrovni představování, ale i pes si něco představuje. Pokud máte doma psa nebo kočku, tak víte, jak spí a hrabe a dělá, že utíká, nebo kňafá po něčem a tak dál. Co to je snění než jistý druh představování? Nepochybně si představuje. Nebo když řeknete „ťukej“ a dáte bačkoru a „hledej dítě“, dítě se ztratilo, zaběhlo. No tak tam je něco spojeno. Ať to vysvětlujeme jakkoli, že tam čich je spojen s obrazem dítěte, ten pes musí vědět, že jde o dítě. Navíc podle boty nebo podle kusu oděvu nebo šlápoty pozná, kdo tam šel. Vyjedeme výtahem se psem a já ho pustím, pak jsme v takovém čtyři a půlém patře, vyjedeme do pětky a jedeme dolů a najednou ona zmizí a běží po schodech dolů. Je okamžitě jasné, že dcera už odešla a šla pěšky. My jsme vyjeli, mezitím jsme se s ní minuli a ona pozná, že tam šla. No prostě ona neběží, protože něco cítí, ona cítí ji. Tedy jakási představa tam je také. Čili zase: nevyhovuje to, přece představování není myšlení. Ledaže bychom tedy myšlení rozšířili tak, že prostě myslí i housenka.

A teď je tady navíc ještě: vnímání a představování věcí hmotných i nehmotných. No jak můžu vnímat nehmotné? To by zase znamenalo reinterpretovat vnímání. Copak můžeme vnímat to, co je tady napsáno? Vnímat můžeme ten papír a ty klikyháky, co jsou na něm. Nic víc nemůžeme vnímat. Všechno ostatní musíme vymyslet. A tady je: to je vnímání, představování věcí, to myšlení je vnímání, představování věcí hmotných i nehmotných skrze smysly. Vnímání skrze smysly. Jak můžete skrze smysly přechít, co tam je? Nemůžete. Smysl, žádný smysl vám neumožní vnímat smysl toho, co je tam napsáno. Vy to nemůžete ani přičuchat, ani to tam vidět, že to tam je – ono to tam totiž není – nemůžete to slyšet, nemůžete to nahmatat, olízat to nemůžete a nepoznáte. Prostě jakýpak smysly vám to tam ukážou. To, že slovo smysl náhodou je různého smyslu, to nic ještě neznamená. Pravda je, že vnímání pomocí smyslů nám v žádném případě nemůže spadnout ani jako velmi primitivní myšlení. Tak to do toho pytle prostě nepatří.

Chvilku, čtu jiný řádek... Tedy to je myšlení: a za druhé – tamto je tedy buď skrze smysly, nebo v paměti a v obraznosti. No, to je pak tedy to vnímání, buď to jsou ty *imprese*, anebo *senzace*. A za druhé je souzením o představovaných věcech. Souzením o představovaných věcech. To je taky velmi nepřesvědčivé, poněvadž proč bych musel soudit jenom o tom představovaném? Podle toho, co je to představované. Je to představa, anebo to je ta představa, která představuje, nebo je to to, co ta

představa představuje? Pochopitelně soudíme, můžeme soudit také o představách představujících, ale nás nejvíc zajímá souzení o představovaném. Čili ta nepřesnost je tam na pováženou. Ten celek je neudržitelný. Myšlení není vnímání, představování a souzení o představovaných věcech. To souzení je to, ale ne o představovaných věcech nutně. Může to být tedy o představách a o tom, z čeho jsou představami. O obojím můžeme soudit. To tam musí být takhle rozlišeno. No a teď je tam: vidíte něco bílého a černého, co se pohybuje. Že to jsou straky, to už je váš soud. Začal velmi pozdě. A co bílý a černý? To už je taky můj soud. A že vidím, to je taky můj soud. To je pozdě teprve, že to jsou straky. Že to je bílý, už to je soud. Že vůbec vidím, to je taky soud. Prostě všude je soud. Prostě to myšlení se vecpe, kam může. My nenajdeme žádný smyslový vjem, kde by ještě žádné myšlení nebylo. Čili tam jsou pozůstatky *anglosaského empirismu*. To není jenom obyčejný *positivismus*. To je *anglosaský empirismus*. Samozřejmě prostředkovaný zejména tím Humem. Ale má to na starosti, je odpověden Jodl, který říká, že musíme taky studovat anglosaskou filosofii. Masaryk daleko dřív, než se setkal s Jodlem, tak to dělá, stará se o to. Pak si to potvrdí u Havlíčka, že je to nutné. Havlíček to myslel zejména o politologii a o myšlení demokratickém a tak dál. Masaryk to aplikoval na veškeré myšlení vůbec, tedy na filosofii, a orientuje se na tohle. Je to zcela v pořádku, ale takhle se o tom vyjadřovat je prostě naprosto neudržitelný předsudek *anglosaského empirismu*.

Ten soud je všude. My nemůžeme, my nejsme schopni něco vidět, slyšet, cítit a tak dále, aniž bychom hned si o tom něco nemysleli. To je v tom. Dokonce kdybychom si nic nemysleli, tak to ani nejsme schopni cítit. Dokud na to nejsme soustředěni svým myšlením, tak my nevnímáme. Dovedete si představit, že byste vnímali třeba kouř a nevěděli, že ho vnímáte? Jo, jsou takový mimořádný případy. Já jsem myslím tady nebo někde jinde jsem říkal, jak si počíná korektor. Že se někdy stane, že najednou musí obrátit tři čtyři stránky zpátky a tam najde chybu, kterou přehlédl. Poněvadž on ji viděl, ale neuvědomil si ji. Tak on si ji uvědomí s minutovým zpožděním nebo dvouminutovým zpožděním nebo kolikaminutovým. Uvědomit si to musí, poněvadž když ji vidí a neuvědomí si to, tak ji tam nechá, on nevidí tu chybu. O to jde.

Tady je potom pravda. Pravda je v soudě, ne v představování. A teď najednou máte přesně to, co jsme kritizovali. Skutečnost uvědomělá. Pravda je v soudech, ne v uvědomování. To je přesně ono. Pravda není ve vnímání, není v uvědomování, nýbrž v soudech. To řekl už Aristotelés. Posuzujeme představované věci, také se dá říct posuzujeme viděné, slyšené věci a tak dále, posuzujeme, máme o nich své mínění, své přesvědčení. To už je takové rozostřené, že máme, něco si o tom myslíme. Ne, my to *spolu-konstituujeme* teprve tím, když o tom soudíme. My to vlastně nevnímáme dost, poněvadž my už nemáme instinkty, nám nefungují instinkty. Instinkty jsou tam, kde stačí něco vnímat a ono nám to už něco udělá. My o tom ani nevíme. Když jsme vosička, tak prostě někde registrujeme, že nějaká housenka, tak prostě už nám to přilítné k tý housence, posadí se to na tu housenku, píchne nám to do tý housenky přesně na určitém bodu a zase nám to pak odlítné. Naklade tam vajíčka a zase nám to odlítné. To je instinkt. Tam není potřeba to uvědomit. Ale to je právě jenom u hmyzu. Všude jinde u primátů, u vyšších obratlovců a tak dále, všude tam se vždycky to uvědomí nějak do toho plete. Čím vyšší, tím víc. A proto také je u těch nejvyšších nezbytné učení. Musejí se učit, oni to neumějí. Některé věci důležité pro život neumějí. To se vrací k té vosičce a tak dál.

No, a to je to plus, které z pouhé představy dělá poznatek. To je zase hrozně řečeno a tam bych tušil zase ten zásah. Víte, prostě že vezmete představu, něco si o ní pomyslíte a máte poznatek. To je taková alchymie. To je *nonsense*, prostě není to pravda. Zprvte tu představu máte jediné, když už jste do toho něco myšlením vložili. A potom poznatkem se, jistým poznatkem se stává, když tu představu, tedy kde není to, co jste tam vložili, spolu s tím, co jste tam vložili, podrobíte dalšímu mínění, dalšímu myšlení, dalšímu souzení. Čili *reflexi*. Bez *reflexe* není žádného poznatku. Vědět něco a nevědět, že to vím, znamená to nevědět. To jen vosička to ví a neví o tom, a taky to neví, poněvadž ono jí to samo nějak tam pracuje.

Pak je tady ještě jeden: se dá usilovat o jistotu. To znamená dobře pozorovat to, o čem soudíme, být

pozorný, být kritický. Tohle by Descartes neustál. Protože pozorování je nedostatečné. Můžeme pozorovat a naše smysly nás mohou klamat. Dokonce nás může klamat nějaký zlej duch, kterej nás naschvál klame a tak dále. Tomu dáme zapravdu, no, nikdy ne tomu Descartovi, protože to je absurdita. Pochybovat pro jistotu o všem, to je *nonsens*. Ale fakt je, že když vidím před sebou strýčka, o kterým vím, že umřel, tak kdybych byl pes, tak ho jdu očuchat. Poněvadž když pes něco vidí, tak pro jistotu to jde očuchat. Kdykoliv přijdu domů, tak pes nejdřív ke mně čuchne a pak mě vítá. Poněvadž co kdyby přišel někdo a předstíral, že jsem já? Že to, co vidí, tomu on nevěří. Musí si to očuchat. Tam je teprve ta jistota. Jistota pro člověka spočívá v tom, že nejrůznějšími smysly, a většinou vyzbrojenými ještě dalšími nástroji a přístroji, že se na totéž chystá z různých stran a teď dává pozor, jestli to hraje. To je strašně důležité. Takže třeba někdo objeví nějakou novou sloučeninu. Náhodou se mu něco sloučí, on to zahrál nějak moc a teď tam z toho něco jiného se stalo, a jeho teď zajímá, a co to vlastně tam je? Ono to pěkně voní. To se mně stalo, takže líčím svůj případ, když jsem byl na střední škole, tak jsem jednou zkoumal, co to udělá, když dám kyselinu vinnou a *burel* dohromady a zahřeju. A ono to má takový krásný, zkuste si to, je to krásný čuch jako jablečnej. Já jsem se ptal už tisíce akademiků, co to může bejt oni tak pokrčí rameny. Tím nechtějí mít nic. Mě by strašně zajímalo, co to tam vlastně vznikne, a nepodařilo se mi získat žádného chemika, aby na tom založil továrnu a miliony. Zajímavé je, že ten *burel*, který je takový špinavý, černý, všechno zašpiní, černý po uhelnu, po osaze, tak ten se v tom úplně rozpustí, takže tam není po černotě ani vidět nic. A bublá to pěkně a mně to spoustu takového čuchu to vyrábí a tak dále. No tak to se mně stalo náhodou. Úplně jsem chtěl dělat něco jiného a tohle se stalo a od té doby nemůžu od nikoho... Já tomu taky nevěnuju příliš pozornost, neotravuju každého, i když mě napadlo teď, že bych mohl zahradníka otravovat. No to je zas fyzikální chemik. No nevím. No tak někdy snad před smrtí bych ještě rád věděl, co se to tam stalo. Ono to určitě známé a vědí vědci, jak se ten čuch vyrábí uměle. Dalo by se tím jaksi třeba [nesrozumitelné], tím dalo zušlechtit.

Teď jak má ten chemik zkoumat, co to vlastně tam vzniklo, co to je? Jednak to, co uteklo, to znamená chytit někde a teď zkoumat plyny, a to, co tam zůstalo v tom roztoku, teď to buď vysušit do sucha, nebo dělat s tím nějaké... No tak na to jsou metody. A není jedna metoda, jak to poznat. Podívat se, jak se to zbarví třeba, to je jenom jedna. A vy víte, jak vypadá analytická chemie. Tam je celá, celá posloupnost, co se udělá nejdřív, co potom za druhé, když se stane tohle, tak to dáte támhle. Máte to jako klíč k určování rostlin nebo zvířat, tak je klíč k určování chemických sloučenin. Tak metod musí být celá halda a v vhodném střídání. Pochutnání eventuálně opatrně, poněvadž by to mohlo být jedovaté. Nebo čuchnutím, jestli to má nějaký čuch, nebo je to bez čuchu a bez zápachu. Bez chuti a bez zápachu, jak se říká v chemii. Voda je bez chuti a bez zápachu, bez vůně a bez zápachu.

Tak metod je celá řada. Čím jich je víc a čím všechny ukazují k jednomu, tak tím větší je jistota, že víme, co to je. A my nemusíme vědět, že to je prostě tím, že to je straka. Tady důležité není, jak se to jmenuje. Jde o to, abychom byli v souladu s tím, čemu lidé nebo zejména vědci říkají straka. Když je nějaká zvyklost, že se slovo straka vztahuje v češtině k jistému ptákoví, který má trochu bílých fleků na jinak černém nebo tmavém těle. No tak tady jde o to, pravda není v tom, že se to jmenuje straka. Nýbrž pravda je v tom, že jsme v souladu s tím, co se všeobecně považuje za straku. Teď, jak se všeobecně chápe význam slova straka. Ale že to je straka, to není na ní napsáno. Ten pták nelítá s ceduličkou straka. To je naše cedulička. A nám jde o to, co to je za ptáka, a ne jaké má jméno. To jsme my pojmenovali tak. Čili zase tam ty nepřesnosti jsou. Pochopitelně byly to rozhovory na zahradě a možná že to starého pána otravovalo, nudilo, občas neodpovídal, jak říká Patočka, jak říká Čapek, říká v tom *Mlčení s Masarykem*, tam říká, no tak on někdy odmítal odpovídat. Prostě neodpovídal. Já bych neotravoval furt, poněvadž to možná že taky, protože občas mě někdo uloví na nějaké interview stejně. Ale je to nuda, je to otrava, takže my zase tomu nemůžeme dát takový význam, jako kdyby napsal nějaké pojednání *noetické*.

Ovšem u Masaryka je to tak, že i kdyby napsal, a že napsal, takové všelijaké větší pojednání, tak tam v mnoha knihách si počíná velmi aforisticky. Podobně jako ten Kierkegaard. Nejenom, tady třeba něco takového jako *Rusko a Evropa*, Kierkegaard nikdy nenapsal ani Nietzsche. Nebo *nota bene* ta *Konkrétní*

logika, to je zase úplně něco jiného. *Konkrétní logika* správně. Nebo co ještě takového? No, *Sociální otázka*. To je takový repetitorium nějakého velkého spisu, má to pouze dva svazky, ale je tam spousta věcí... To není aforistika. Ale je to dost takové teze, krátké stručné teze tu a tam, teď tam něco do toho ještě... Ještě není to ta klasická forma, jak vyžaduje vědecká práce nebo jak vyžaduje ta filosofická práce. Tady to je, proto jsem vybral právě něco takového a teď to zkusíme zatěžovat.

Tedy být kritický, to tam dneska přečtem, usilovat o jistotu. To znamená dobře pozorovat to, o čem soudíme, být pozorný, být kritický. Ta pozornost je strašlivě důležitá. My, když vidíme louku, tak nevidíme louku. Louka žádná neexistuje. Jsou jednotlivé traviny tam a ta louka, to je náš dojem celkový. Louka nežije. Louka není žádná skutečnost. Louka je krycí název pro mnoho trav a různých kyttek, které rostou za určitých podmínek a tak dále. Podobně jako les neexistuje, nýbrž to jsou stromy, keře, brusinky, houby a podhoubí a já nevím co tam ještě všechno, nějaká havěť tam je. Ale les si to, to je takový fenomen jako jenom. Ono se to jeví jako les. Teď do toho přichází kritika, ale ne, on les přece něco je, to je biotop. No jo, ale ten biotop nežije sám. To je prostě určitý způsob spoluzití těch všech potvor a shnilého jehličí nebo rozpadajícího se jehličí a živých rostlin a stromů a tohle všechno dohromady vytváří jakýsi biotop a my tomu nějak říkáme.

Tedy pozornost je strašně důležitá, protože když neznáte jednotlivé kytky, jednotlivé rostliny jménem, tak velmi těžko vidíte ty kytky v té louce. Prostě abyste tam viděli knotovku, abyste tam viděli kohoutek luční, abyste tam viděli psárku nebo co se může na takové louce vyskytnout, prostě vy to musíte znát. A znát to znamená, znát to zejména, znát to jménem. Jinak se vám to plete. To jméno, to pojmenování je strašně důležité pro vás, ne pro tu louku. Ta na to kašle. Tedy ta pozornost je velmi důležitá. Vůči čemu nedovedeme být pozorní, to nepoznáme. A abychom vůči něčemu mohli být pozorní, tak musíme mít k tomu buď sympatii, nebo antipatii. Buď se nám to musí líbit, nebo musíme mít před tím strach. Pokud se nám to ani nelíbí ve všem smyslu, například že je to dobré. Taková žába má zájem o motýla nebo o mouchu ne proto, že by se jí líbila, nýbrž že je to žrádlo. A když se hýbe, když se nehýbe ta moucha, tak to není žrádlo. Prostě nepozná, že je to moucha, poněvadž ji na tom zajímá jenom to, jestli se to hýbe. Mrtvá moucha ji nezajímá, takže co by se zajímala o mouchu, která se nehýbe, to vypadá, že je to ne pozornost je něčím vyvolána. Děti malé, víte, že jsou upoutány vždycky tím, co se hýbe nebo co chrastí nebo něco takového, proto se jim dávají ty zábavičky, tam se jim věší do kočárků. Když se to nehýbe nebo o ty děti se nikdo nestará, tak se nevzbudí ta pozornost a to dítě prostě zaostává ve svém vývoji nebo při nevšímání jiných věcí. I ta všímavost, ta pozornost je velice důležitá.

Za druhé: být pozorný, být kritický. To jest, nejenom přelétává pozornost – někdy nás něco zaujme a pak nás to přestane bavit. Kriticky, to jest prostě, to zaujme, teď se podíváme, jak to vypadá z druhé strany, jestli se to nedá... dítě lidské vezme hračku a chce ji okousnout. Prostě nemá jiných zájmů. A jakmile začne mít zájmy, tak si začne hrát a je to auto a „vrrr“, to už to tolik nekouše. Prostě je to jinak vedeno, ale ten zájem je vzbuzen, pozornost je upřena nějakým směrem.

To je docela správné, že i poznání je uvědoměním kritickým. Zase uvědoměním, ne uvědomělostí. Že uvědoměním kritickým. Být kritický, to je zkoumat, přezkoušet, kontrolovat, ověřovat své poznatky. To je aspoň jedno *kriterium* pravdy. To je velice důležité, těch *kriterií* je víc. Není žádné jedno poslední nejvyšší *kriterium* pravdy, nýbrž těch *kriterií* je mnoho a platí všechna ta *kriteria* relativně. To je otázka dost pragmatická, jestli to funguje, nebo ne. Ale nikdy na to nemůžeme sázet. To je naše *kriterium*, to je naše pomůcka. To není rozhodující instance, že by to *kriterium* bylo něco víc než pravda. Takže být pod *kriteriem* znamená, že rozhoduje o tom, co je pravda a co ne. Nic takového není. *Kriteria* jsou podřízena pravdě. Poněvadž to může být pravdivé *kriterium* nebo nepravdivé *kriterium*. Nebo pravé či nepravé, správné či nesprávné. Správně užitě nebo nesprávně užitě v dané situaci, oprávněné nebo v dané situaci neoprávněné. *Kriterium* je vždycky pomůcka, ale naše pomůcka, kdežto pravda nikdy není naše pomůcka. Pravda je pravda pro každého a my musíme odlišovat od...